

Informacija za novinare – Istraživanje RODNI BAROMETAR u Srbiji – Razvoj i svakodnevni život, autorke Marine Blagojević Hughson, Medija centar, Beograd 26.3.2013.

U Beogradu je danas održana prezentacija rezultata istraživanja i studije Rodni barometar u Srbiji – Razvoj i svakodnevni život autorke Marine Blagojević Hughson (Hjusion). Istraživanje koje su svom fokusu ima svakodnevnicu, a čiju kompleksnost analizira iz rodne perspektive prvi put je sprovedeno u Srbiji 2006. godine, i ponudilo je složenu analizu obrazaca i kvaliteta svakodnevnog života iz rodne perspektive.

Istraživanje Rodni barometar 2012. čije rezultate danas slušamo donosi još potpunija saznanja o životnim stilovima i odnosima između žena i muškaraca različitih generacija, nivoa obrazovanja i mesta stanovanja. Na osnovu praćenja i analize trendova u proteklih šest godina, u njemu su hrabro i bez predubeđenja, sagledane i opisane promene rodnoeg režima u Srbiji, snage koje stoje iza tih promena, njihova ispoljavanja u stvarnom ponašanju žena i muškaraca i stepen zadovoljstva žena i muškaraca raznim aspektima sopstvenog života.

Ovo istraživanje postavlja u središte pažnje **starije i ekonomiju nege**, jedan od najvažnijih aspekata društvenog i ekonomskog života koji je, međutim, zanemaren u javnom diskursu i javnim politikama.

Metodologija istraživanja Rodni barometer 2012.

Istraživanje GB 2012. je koristilo **kvantitativnu i kvalitativnu metodologiju** kao komplementarne: (i) anketno istraživanje je pokrivalo različite aspekte svakidašnjeg života; (ii) kvalitativni metodi su uključivali: fokus grupe (22), intervjue (32), posmatranje sa učestvovanjem, lične arhive). Anketa za GB 2012 je obuhvatila reprezentativni uzorak za **populaciju 20-50 godina**, čime je omogućena uporedivost s podacima iz ankete 2006. Ovakav uzorak omogućuje uvid u način života onog dela populacije koji je najaktivniji i podložan uticajima javnih politika, a ujedno najviše može da utiče na razvoj. S druge strane, kvalitativnim izvorima su dopunjena saznanja o delovima populacije i oblastima koji nisu pokriveni anketom. Terensko istraživanje i za Rodni barometer 2006. i za Rodni barometer 2012. uradio je TNS Medium Gallup. I dok je anketno istraživanje pre svega dalo „presek stanja“, kvalitativni deo istraživanja je bio usmeren više na traženje „tačaka“ s kojih je moguće ubrzati transformaciju svakodnevne i društva u celini, u pravcu postizanja veće ravnopravnosti i većeg stepena rodne inkluzije, privatno i javno.

Neki podaci iz ankete

Kada je u pitanju **ekonomska osnova i položaj domaćinstva** čak oko 2/3 i žena i muškaraca smatraju da im nedostaje još „mnogo“ da bi zadovoljili osnovne potrebe svog domaćinstva. Samo 19% muškaraca i 13% žena smatraju da njihovi prihodi u potpunosti zadovoljavaju njihove potrebe.

Kada je u pitanju **brak i porodica** naročito su izražene razlike između žena i muškaraca kada je reč o jednoroditeljskim porodicama (samohrani roditelji) jer je učešće žena sa ovakvim tipom porodice čak sedam puta veće od učešća muškaraca. Verovatnoća da žena starosti 40-50 godina u Srbiji bude sama majka sa detetom ili decom čak je tridesetak puta veća od verovatnoće da se u takvoj situaciji nađe muškarac!

U poređenju sa 2006. godinom došlo je do bitnih pomeranja u porodičnom statusu ispitanika. Učešće onih koji žive u braku i imaju decu, i kod muškaraca i kod žena je znatno smanjeno. Tako je 2006. godine u tom statusu bilo 51% ž i 42% m, a 2012. godine 39% m i 42% ž. Posmatrano po starosti, može se zapaziti da je samo 45% muškaraca starosti 30-39 godina je u braku u kom ima dece, kao i samo 63% muškaraca starosti 40-50 godina života.

Kada je u pitanju **rad, zaposlenost i karijera** muškarci iz uzorka su češće studenti, češće zaposleni u privatnoj firmi, češće vlasnici ili suvlasnici privatne firme, češće poljoprivrednici (koji plaćaju zdravstveno i penziono osiguranje), češće pomažući članovi (koji ne plaćaju zdravstveno i penziono osiguranje), češće samostalni ili zaposleni u neformalnoj ekonomiji i češće obavljaju slobodne profesije.

Žene su češće nezaposlene (čak 1,7 puta češće), češće „obeshrabreni radnici“, tj. oni koji se i ne prijavljuju kao nezaposleni jer ne veruju da će dobiti posao; češće izdržavana lica (skoro tri puta češće od muškaraca); češće su domaćice (čak 20 puta češće od muškaraca) i češće su penzionerke.

Kao i 2006. godine, i 2012. i kod žena i kod muškaraca je radno najangažovanija generacija 30-39 godina starosti. U toj generaciji je zaposleno 4/5 ispitanika među muškarcima i 3/5 među ženama.

Nezaposleni, i oni koji su prijavljeni kao nezaposleni i oni koji nisu, ipak rade i zarađuju. Čak 39% m i 25% žena koji su nezaposleni (de facto) zarađuju za život na neki način.

Po pitanju **vlasništva imovine** u Srbiji su žene mnogo ređe vlasnice nepokretne imovine i automobila nego što su to muškarci. S druge strane, one su češće suvlasnice od muškaraca. Očigledno je da dolazi do postepenog transfera vlasništva u korist izjednačavanja žena i muškaraca, i da se to odvija kroz porast kategorije suvlasništva. Muškarci s visokim obrazovanjem su vlasnici stana u 36% slučajeva, a muškarci s titulom u čak 46% slučajeva. Referentni brojevi za žene su 23% i 30%. S druge strane, najneobrazovaniji muškarci su vlasnici kuće u 41% slučajeva, a najneobrazovanije žene u 24%.

Iseljavanje iz Srbije

Samo 26% roditelja želi da njihova deca žive u Srbiji. Muškarci su u ovom pogledu još liberalniji od žena, pa tako samo 23% očeva naspram 29% majki želi da deca ostanu u zemlji.

U odnosu na 2006. godinu došlo je do povećanja sklonosti ka iseljavanju kod muškaraca (sa 45% na 51%), dok je kod žena ona ostala na istom nivou (42%).

Posmatrano po starosti, čak 66% najmlađih muškaraca bi se iselilo, kao i 57% najmlađih žena.

Preduzetništvo

Kada je reč o otvaranju privatne firme, onda je 2012. gotovo podjednak broj onih koji bi započeli sopstveni biznis (43%) i onih koji ne bi (42%). Muškarci pokazuju značajno veću spremnost od žena (47% naspram 39%).

Žene s visokim obrazovanjem pokazuju i najveću zainteresovanost za otvaranje privatnog biznisa, pa je njih 47% izjavilo da bi bile zainteresovane. Čak 47% najmlađih žena bi pokušalo da otvori privatni biznis ako bi imalo neke mogućnosti, kao i 65% najmlađih muškaraca. Očigledno je da preduzetnička orijentacija raste kod mlađih generacija.

Potrošnja vremena

Žene provode skoro jedan sat dnevno manje od ispitanika u obavljanju plaćenog posla (četiri sata žene i pet sati muškarci). One provode upola manje vremena i u neformalnim, ali plaćenim radnim aktivnostima. Žene provode mnogo više vremena od muškaraca u aktivnostima vezanim za gajenje dece (dva puta više), u kućnim poslovima (4,3 puta više), kao i u negovanju starih, bolesnih i dece (2,7 puta više). Kada se saberu plaćeni i neplaćeni rad, žene rade više od muškaraca (8:46 naspram 7:28 sati dnevno tokom radne nedelje, odnosno razlika iznosi oko jedan sat i 18 minuta dnevno).

Upotreba novih tehnologija

U poređenju s podacima iz RB 2006. godine došlo je do značajnih pomaka u korišćenju novih tehnologija. Internet je 2006. koristilo 48% muškaraca i 38% žena, a 2012. ga koristi oko 80% i jednih i drugih.

Zdravlje

U poređenju sa 2006. godinom znatno se smanjio broj onih koji idu kod lekara samo kada su bolesni/e. Dok je 2006. čak 63% i žena muškaraca išlo kod lekara samo kada su bolesni, 2012. taj procent se smanjio kod muškaraca na 50%, a kod žena na 40%. Očigledno je da se radi o porastu opšte zdravstvene kulture i nesumnjivo pozitivnom trendu. Takođe, 2012. godine je u odnosu na 2006. povećano učešće žena koje idu na redovne ginekološke preglede (sa 20% na 28%), a smanjeno je učešće onih koje nikad ne idu (ili samo kada „moraju“), sa 26% na 13%.

Žene ređe od muškaraca puše, mnogo ređe konzumiraju alkohol, ali zato mnogo češće uzimaju sredstva za umirenje. Čak 44% žena i 56% muškaraca puši. Čak 55% muškaraca s najnižim obrazovanjem redovno konzumira alkohol, naspram 26% muškaraca s visokim obrazovanjem. Najneobrazovanije žene uzimaju sredstva za umirenje u 20% slučajeva. Žene iz najstarije generacije čak sedam puta češće od najmlađih žena u uzorku uzimaju sredstva za umirenje. Rekreacijom se redovno bavi samo 11% žena.

Tranzicija i uticaj na okruženje

Samo oko 27% muškaraca i 26% žena sebe doživljavaju kao „dobitnike u tranziciji”. Skoro polovina i žena i muškaraca ne može da proceni da li su gubitnici ili dobitnici u tranziciji. Skoro svaka druga žena bez obrazovanja sebe smatra gubitnicom. Samo 30% žena u gradu i 24% žena na selu sebe smatraju dobitnicama.

U odnosu na 2006. izrazito je smanjena razlika između muškaraca i žena kada je reč o članstvu u političkoj stranci. Dok je 2006. u političkim strankama bilo samo 8% članica stranke, 2012. taj broj iznosi čak 19%. U poređenju sa 2006. godinom porastao je procent žena koje smatraju da mogu da utiču na odluke u lokalnoj/mesnoj zajednici (sa 6% na 10%), kao i u državi (sa 2% na 3%).

Kvalitet života

U odnosu na 2006. došlo je među ženama do blagog porasta onih koje smatraju da im je kvalitet života veoma nezadovoljavajući ili nezadovoljavajući (sa 20 na 23%), a došlo je do pada onih koji smatraju da im je kvalitet života veoma zadovoljavajući ili zadovoljavajući (sa 35% na 34%).

Zaključci

Pored čitavog niza specifičnih nalaza koji mogu biti primenjeni u različitim aspektima rodne politika, ovde ćemo ukazati na nekoliko pravaca u kojima bitrebal da se dalje razvijaju rodne politike u Srbiji, kako bi se ubrzao ne samo put do rodne jednakosti već i sam razvojni proces. Pre svega, u situaciji u kojoj je veliki deo stanovništva „**višak ljudi**“ jer se „ne uklapa“ u nametnute obrasce neoliberalne globalizacije, sve javne politike, pa i rodne politike, treba sagledavati u **kontekstu celine društva**, uz zalaganje za rešenja koja doprinose maksimalnoj dobrobiti celokupnog stanovništva, a ne pojedinačnih grupa. Važno je jačati linije **solidarnosti i saradnje** umesto takmičarskog odnosa oko ograničenih resursa. I diskurzivno i realno, potrebno je ukazivati na obrasce razmene, povezanosti, solidarnosti, pomoći, koji postoje u društvu i omogućuju njegov opstanak. Promena paradigme u tom smislu predstavlja neophodan uslov za pronalaženje razvojnih alternativa koje će proširivati emancipatorske potencijale za veliku većinu ljudi.

Razvoj je potrebno sagledati u kontekstu **kvaliteta života**, kao cilj koji vodi povećanju kvaliteta života, a ne kao sredstvo za „ekonomski rast“ koji će sam sebi biti cilj. Kvalitet života je moguće

razložiti na nekoliko bitnih determinanti, koje su kontekstualno definisane, ali u načelu slede nekoliko linija, među kojima su osnovne mir, sigurnost, hrana, zdravlje. **Politike rodne ravnopravnosti** je potrebno interpretirati i sprovesti **kao razvojne politike** koje su i diskurzivno i realno **neodvojive od razvoja i opšteg blagostanja**. U tom cilju je potrebno da se i ove politike oslobađaju naslaga razvojnih modela i prototipa nastalih na razvijenom „Severu“ i da se prilagođavaju kontekstu društva koje prolazi kroz raz-razvoj i upravo zbog toga ima **otvorene** različite razvojne mogućnosti.

Istraživanje je otkrilo veoma veliku skrajnutost problema staranja, koje se u i svakodnevnom životu i u diskursima svakodnevne, ali i u različitim javnim politikama tretira **fragmentarno i ad hoc**. Time se ne samo ograničava domet realnog rešavanja **krize staranja**, čiji je najveći teret prebačen na žene već se i proizvodi nepotrebna birokratizacija, tehokratizacija „rešenja“ za pojedine „vulnerabilne“ grupe ili delove populacije (deca, stari, socijalno ugroženi i sl.), koja dodatno otežava pristup resursima onima kojima su oni najpotrebniji. U visoko korumpiranim društvima kao što je srpsko rodne i druge javne politike treba da budu prilagođene kontekstu, s jasnim ciljem da jačaju one koji su ugroženi, uz maksimalno smanjivanje posredništva i pojednostavljanje procedura.

Senzibilisanost javnosti za pitanje staranja je izuzetno niska, čime su čitavo ogromno polje socijalnog i ekonomskog života, kao i oni (pre svega žene) koji se prvenstveno njime bave, gurnuti na margine. Neophodno je ne samo senzibilisati široku javnost i, posebno, žensku javnost za probleme staranja već i podsticati kampanje, istraživanja, treninge, stvaranje indikatora i sl., koji bi omogućili svestran i sveobuhvatan pristup problemu staranja. Iznad svega, važno je u centar staviti „**ekonomiju staranja**“ jer je ona zapravo **ekonomija opstanka** i proizvodnje društvenosti.

Analiza porodice i domaćinstva kao i njihovih strategija preživljavanja je pokazala da su oni prevashodno vezani za **proizvodnju hrane**, pogotovu kada je reč o donjim slojevima. Kako je pitanje „**suvereniteta hrane**“ jedno od ključnih razvojnih pitanja, pogotovo u uslovima međunarodne „**ekonomske krize**“ i oskudice hrane, neophodno je da razvojna strategija Srbije sledi i podržava logiku koja se već sama uspostavila na mikro nivou. Rodni aspekti ovakve razvojne strategije su takođe veoma jasni; oni podrazumevaju, pre svega, povezivanje razvoja seoskih područja sa intenzivnim **osnaživanjem seoskih žena** i ubrzanom modernizacijom sela.

Istraživanje je na mnogo nivoa pokazalo da je neophodno da se rodne politike zaista shvate kao „rodne“, a ne kao one koje su isključivo usmerene na žene. Evidentno je da je „tranzicija“ potencirala „**krizu maskuliniteta**“, kao što je i repatrijarhalizacija pojačala pritisak na muškarce da budu „hranioci porodice“. **Mladi muškarci** su pogotovu izloženi pritisku prevelikih očekivanja i imaju snažno osećanje **frustracije** zato što **ne uspevaju da se ukllope u ovakve rodne stereotipe**.

Stoga je neophodno da se rodne politike u mnogo većoj meri usmere na muškarce i na njihovu senzibilizaciju za pitanja rodnosti. Visoka cena koju mladi muškarci plaćaju u obliku nezdravih životnih stilova i sklonosti nasilju povezana je s niskim nivoom rodne osvešćenosti.

Rodne politike treba da se usmere na **promenu diskursa o rodnosti**, uključujući i diskurse o rodnoj jednakosti, staranju, nasilju nad ženama, homoseksualnosti. Međutim, promena diskursa nije svodiva na jednostavne javne kampanje, već ona podrazumeva **razumevanje diskurzivnih obrazaca** koji već postoje u određenom kontekstu. U Srbiji je metadiskurs o rodnosti fokusiran na konflikt i nerazumevanje, a ne na povezanost i solidarnost među rodovima. Ove obrasce je neophodno promeniti, kao i obrasce negativnog formatiranja „emancipacije žena“ i „feminizma“.

Najveći razvojni izazovi Srbije vezani su za **opstanak sela** i poljoprivrednu proizvodnju kao i za **nepovoljan populacioni razvoj**, koji i sam predstavlja ozbiljnu prepreku za ekonomski razvoj. Oba ova ključna razvojna pitanja su **duboko urođjena**.

Pored toga što pruža ažurnu, obuhvatnu i kontekstualizovanu sliku dinamike unutar domaćinstava kroz prizmu roda, ova studija uvodi neke važne teme i postavlja važna pitanja za dalju raspravu među onima koji su aktivno zainteresovani za formulisanje razvojnog programa za srpsko društvo, programa u čijem bi središtu bili priznanje, inkluzija i kvalitet života svih članova društva.

Rodni barometar pokreće na dijalog, promišljanje i saradnju kada su u pitanju ne samo rodne već sve politike razvoja.

Preuzmite sažetak istraživanja, kao i celu studiju na www.gb.rs

Pratite nas preko Facebook-a i Twitter-a. Pišite nam na rodnibarometar@gmail.com